QORTI TAL-APPELL

IMĦALLFIN

S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF CHRISTIAN FALZON SCERRI
ONOR. IMĦALLEF JOSETTE DEMICOLI

Seduta ta' nhar il-Ħamis, 18 ta' Jannar, 2024

Numru 11

Rikors numru 950/2018/1 LM

Edward Keninwenimo Etete
rappreżentat mill-mandatarju speċjali tiegħu Teinane Okpokiti

v.

Mediatoday Company Limited (C30987)

Il-Qorti:

1. Din hija sentenza dwar appell imressaq mill-attur minn deċiżjoni mogħtija mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili nhar id-19 ta' Ġunju, 2019, fejn il-Qorti laqgħet l-eċċezzjoni preliminari tal-kumpanija konvenuta u għażlet li ma tkomplix bis-smigħ tal-kawża, bl-ispejjeż kontra l-attur.

Daħla

2. B'rikors imressaq fis-26 ta' Settembru, 2018 l-attur irrefera għal artiklu, li deher fil-gazzetta tal-kumpanija konvenuta MaltaToday nhar is-7 ta' Ġunju, 2016 intitolat: «*Son of controversial Nigerian Minister used Maltese intermediary to set up BVI company*», li jgħid li fih ġew ippubblikati allegazzjonijiet ta' fatt illi huma ħżiena u li ma jixhdux il-verità, fosthom illi huwa iben ċertu Dan Etete li kien Ministru ġewwa n-Niġerja, liema allegazzjoni ta' fatt hija waħda ħażina u skorretta billi huwa jiġi iben Edward Gunn Etete.

3. L-attur sostna li huwa għandu interess li ma jkunx suġġett ta' aħbarijiet li mhumiex minnhom u illi huma ħżiena u m'għandhomx mill-verità u huwa għalhekk li kiteb bonarjament lill-kumpanija konvenuta sabiex tirranġa l-allegazzjonijiet ta' fatti ħżiena u m'għandhomx mis-sewwa fl-artikolu msemmi iżda l-kumpanija konvenuta baqgħet għalkollox passiva u ma weġbitx għall-ittri mibgħuta lilha.

4. Għaldaqstant l-attur fetaħ din il-kawża u talab lill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili sabiex:

> *«1. Tiddikjara u tiddeċiedi illi f'artikolu li deher fil-gazzetta tal-kumpanija konvenuta "MaltaToday" ta' nhar is-7 ta' Ġunju, 2016, intitolat "Son of controversial Nigerian minister used Maltese intermediary to set up BVI company", kopja ta' liema qiegħda tiġi hawn annessa u mmarkata bħala "Dok. EKE1" ġew ippubblikati allegazzjonijiet ta' fatt illi huma ħżiena u skorretti, fost liema, ġie allegat bħala fatt illi l-esponenti huwa iben ċertu*

Dan Etete li kien Ministru ġewwa n-Niġerja liema allegazzjoni ta' fatt hija waħda ħażina u skorretta billi l-esponenti huwa iben Edward Gunn Etete;
2. Konsegwentement tordna lill-kumpannija konvenuta tikkoreġi l-istess artikolu kull fejn jeħtieġ u kull fejn jidher inkluż fuq is-sit elettroniku https://www.maltatoday.com.mt/ sabiex ikun konformi mal-fatti veri u korretti;
Bl-ispejjeż kontra l-kumpannija konvenuta illi r-rappreżentanti, diretturi u azzjonisti tagħha huma minn issa stess inġunti in subizzjoni.»

5. Il-kumpanija konvenuta MediaToday Company Limited ippreżentat risposta maħlufa fis-7 ta' Diċembru, 2018, li permezz tagħha wieġbet hekk:

> *«1. Preliminarjament l-inkompetenza ta' din l-Onorabbli Qorti billi l-azzjoni proposta mill-attur hija azzjoni ta' libell li taqa' taħt il-kompetenza tal-Qorti tal-Maġistrati fil-ġurisdizzjoni ċivili tagħha, u dan ai termini tal-Att dwar il-Midja u l-Malafama, Kapitolu 579 tal-Liġijiet ta' Malta;*
> *2. Preliminarjament ukoll u mingħajr preġudizzju għall-premess, l-azjoni hija preskritta ai termini tal-Artikolu 18 tal-Kapitolu 579 tal-Liġijiet ta' Malta billi r-rikors promotur ġie intavolat aktar minn sena mid-data tal-pubblikazzjoni;*
> *3. In linja preliminari wkoll, is-soċjetà eċċipjenti mhijiex il-leġittimu kontradittur billi azzjoni ta' libell tista' titressaq biss kontra individwu ossia l-awtur tal-pubblikazzjoni jew kontra l-editur, u f'każ biss li dawk il-persuni ma jkunux jistgħu jiġu faċilment identifikati, kontra r-responsabbli għall-pubblikazzjoni.*
> *4. Mingħajr preġudizzju għas-suespost, l-azzjoni kif proposta mill-attur m'hu ser iġġib ebda riżultat utli jew vantaġġuż għalih billi l-pubblikazzjoni inkwistjoni diġà tneħħiet mis-sit elettroniku u għalhekk m'hemm xejn x'jiġi korrett.*
> *5. Illi f'kull każ, l-azzjoni attriċi hija infondata fil-fatt u fid-dritt.*
> *6. Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.»*

6. Permezz tad-deċiżjoni tagħha fid-19 ta' Ġunju, 2019, il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili eżaminat l-ewwel eċċezzjoni tal-kumpanija konvenuta, hekk kif maqbul mill-partijiet, u ddeċidiet li tilqa' l-istess eċċezzjoni u għażlet li ma tkomplix bis-smigħ tal-kawża, bl-ispejjeż ibatihom l-attur.

7. Ir-raġunijiet tal-Ewwel Qorti li wassluha sabiex tiddeċiedi hekk

kienu dawn:

«Permezz tal-azzjoni tiegħu l-attur qiegħed jitlob dikjarazzjoni li s-soċjetà konvenuta ppubblikat allegazzjonijiet ta' fatt li huma skorretti u mhux veritieri meta qalet li l-attur hu iben ex ministru li qiegħed jiffaċċja ċerti akkużi, meta dan mhux minnu stante li l-ex ministru inkwistjoni mhuwiex missier l-attur, u konsegwentement qiegħed jitlob ukoll li s-soċjetà konvenuta tikkoreġi l-artikolu ppubblikat minnha.

Is-soċjetà konvenuta eċċepiet li din hi kawża ta' libell minħabba li l-attur ħassu mmalafamat bl-assoċjazzjoni li saret meta ntqal li hu iben ex ministru partikolari, u argumentat li l-azzjoni tal-attur hi msejsa fuq il-fehma tiegħu li dak li ġie ppubblikat jagħmel ħsara serja lir-reputazzjoni tiegħu, sabiex b'hekk anke jekk imkien ma ssemmiet il-kelma 'libell' jew 'malafama', il-proċeduri odjerni huma essenzjalment proċeduri ta' libell minħabba li l-attur ħassu malafamat jew ħass li r-reputazzjoni tiegħu ġiet imtappna b'dak li ġie ppubblikat. Mill-affidavit tal-attur[1] *joħroġ ċar x'kienet l-intenzjoni tiegħu wara l-azzjoni odjerna:*

> *«That I have instructed my counsel to file a civil suit in the Maltese civil court against Malta Today for defamation.»*

Ġie argumentat ukoll mis-soċjetà konvenuta li l-azzjoni odjerna tressqet quddiem din il-Qorti u mhux quddiem il-Qorti tal-Maġistrati għax l-attur ma setax jistitwixxi kawża ta' libell quddiem il-Qorti tal-Maġistrati stante li tali azzjoni hija preskritta ai termini tal-Kapitolu 579 tal-Liġijiet ta' Malta jekk tiġi ppreżentata aktar minn sena wara l-pubblikazzjoni. Is-soċjetà konvenuta tikkontendi li f'każ li din il-Qorti tiddeċiedi li tibqa' tisma' l-kawża odjerna, ikun qiegħed jinħoloq mod kif wieħed idur mat-terminu ta' preskrizzjoni impost mil-liġi, għaliex f'każ li jirriżulta kawża ta' libell ma tistax issir minħabba l-preskrizzjoni, persuna li tħossha mmalafamata b'dak li jkun jinkiteb, tista' tagħżel minflok li tippreżenta kawża quddiem il-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili.

Waqt it-trattazzjoni l-avukat difensur tal-attur spjega li aktar milli każ ta' malafama, l-attur qiegħed jipprova jikkoreġi stat ta' fatt li ġie ppubblikat minħabba li xi ħadd allega li hu iben xi ħadd, meta fil-fatt missieru hu xi ħaddieħor. L-argument tal-attur hu li jekk issir allegazzjoni li xi ħadd huwa iben Titus, meta fil-fatt dak l-individwu jkun iben Sempronius, m'hemmx għalfejn wieħed iħossu malafamat jew inġurjat, u li kien għalhekk li hu ma fetaħx proċeduri ta' libell quddiem il-Qorti kompetenti, iżda pproċeda b'kawża dikjaratorja. Hu proprju l-korrezzjoni ta' dan l-istat ta' fatt li din il-kawża qiegħda tittenta tikseb.

Il-Qorti kkunsidrat ukoll li dan l-artikolu ġie ppubblikat aktar minn tliet snin ilu, u li fil-preżent l-unika traċċa ta' dak li kien ġie ppubblikat jinsab f'xi arkivju tal-Biblijoteka stante li r-rekords online ta' dak li ġie ppubblikat illum tneħħew. Għalhekk kif enfasizza l-avukat difensur tal-attur waqt it-

[1] A fol. 9 tal-proċess.

trattazzjoni tiegħu, l-iskop ewlieni wara dawn il-proċeduri kien proprju li tinkiseb dikjarazzjoni mill-Qorti li dak li ġie ppubblikat fl-artikolu inkwistjoni kien manifestement żbaljat.

Il-Qorti tqis ukoll li l-attur kellu rimedju ieħor għad-dispożizzjoni tiegħu, liema rimedju iżda jidher li ma ġiex użat, dik li jitlob id-dritt għar-risposta għal dak li ġie ppubblikat, u li jitlob li r-risposta tiegħu tingħata prominenza xierqa bħall-artikolu li anki jekk l-attur ma jgħidx li mmalafamah, tal-anqas iħoss li vvessah, tant li nieda dawn il-proċeduri sabiex jittenta jikseb dikjarazzjoni li l-artikolu inkwistjoni kien skorrett bħala fatti kif rappurtati. Il-Qorti tqis hawnhekk li jkun ta' siwi li tiċċita minn dak li ntqal fis-sentenza ismijiet ***Alex Mangion v. Anthony Cilia Pisani***[2] *:*

> *«F'dan il-kuntest, l-interess irid ikun ġuridiku fis-sens li dan l-interess irid ikun rikonoxxut bil-liġi u l-azzjoni trid tkun preordinata għall-otteniment ta' rimedju protett bil-liġi. Minħabba dan ir-rekwiżit, ġie deċiż li rimedji li jwasslu biss għall-otteniment ta' sempliċi dikjarazzjoni mhux permissibbli. Fil-kawża* **Darmenia v. Borg Olivier noe***, deċiża mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fit-18 ta' Frar, 1966, intqal li, «fis-sistema aktarx segwit mill-Qrati tagħna, għad li mhumiex projbiti domandi diretti għall-otteniment ta' sempliċi dikjarazzjoni li tista' tkun preordinata għal domanda oħra definittiva jew finali, avolja din ma tkunx dedotta, jeħtieġ illi l-Qorti tkun persważa illi dak ir-rimedju l-ieħor jista' jingħata; jekk ir-rimedju konsegwenzjali mhuwiex ottenibbli mill-Qorti, id-dikjarazzjoni ma tingħatax.» Hekk ukoll, fil-kawża* **Edrichton Estates Ltd v. Munro Philips Co. Ltd***., deċiża minn din il-Qorti fit-2 ta' Ottubru 2003, intqal li f'każ ta' talbiet dikjaratorji, il-Qorti tista' tieħu konjizzjoni tagħhom, purche dawn ikunu preordinati għal domanda definittiva u finali, anke jekk din tkun għadha ma ġietx dedotta f'ġudizzju (aAra wkoll* **Grech v. Grech***, deċiża mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fil-11 ta' Jannar 1989).»*

Il-Qorti tqis illi l-azzjoni ttentata mill-attur saret bl-iskop li jikseb dikjarazzjoni li dak li ġie ppubblikat fil-gazzetta kien żbaljat jew skorrett, mingħajr ma jirrikorri għal proċeduri ta' libell quddiem il-Qorti tal-Maġistrati, anki għaliex l-attur qiegħed fl-impossibilità li jipproponi kawża ta' libell minħabba fit-trapass taż-żmien stipulat fl-artikolu 18 tal-Kap. 579 tal-Liġijiet ta' Malta.

Il-Qorti qieset ukoll li l-aktar rimedju ovvju u sempliċi li kellu l-attur, ladarba permezz ta' dawn il-proċeduri mhux qiegħed jippretendi r-riżarċiment tad-danni, kien id-dritt għar-risposta u li r-risposta tiegħu tingħata prominenza xierqa bħall-artikolu li ġie ppubblikat fil-gazzetta, imma l-attur iddeċieda li ma jirrikorriex għal dan ir-rimedju. F'dan il-kuntest il-Qorti tqis illi l-azzjoni odjerna hija maħsuba biss biex tinkseb dikjarazzjoni dwar il-korrettezza tal-fatti pubblikati, u għad li mhuwa qed jintalab l-ebda rimedju ieħor, tali dikjarazzjoni taħt il-liġi Maltija tista' tingħata biss fl-ambitu ta' kawża ta' libell li l-attur ma setax jistitwixxi ladarba kienet għaddiet aktar minn sena mill-pubblikazzjoni tal-artiklu inkwistjoni.

---

[2] P.A, 20.05.2004.

Għalhekk in vista tal-konsiderazzjonijiet suesposti, il-Qorti qiegħda tilqa' l-ewwel eċċezzjoni mressqa mis-soċjetà konvenuta, u tiddikjara li din l-azzjoni kellha titressaq quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Ġurisdizzjoni Ċivili) ai termini tal-Att dwar il-Midja u l-Malafama, u għalhekk qiegħda tiddeklina milli tkompli tisma' din il-kawża.»

8. L-attur appella minn din is-sentenza b'rikors tat-8 ta' Lulju, 2019, li permezz tiegħu ressaq sitt aggravji, flimkien ma' osservazzjoni finali.

9. Min-naħa tagħha l-kumpanija konvenuta permezz tar-risposta tagħha tas-26 ta' Lulju, 2019 tat ir-raġunijiet għala l-appell għandu jiġi miċħud.

10. Inżamm smigħ fid-19 ta' Ottubru, 2023 u l-kawża tħalliet għas-sentenza għal-lum.

Konsiderazzjonijiet

11. Illi permezz tal-azzjoni tiegħu l-attur talab dikjarazzjoni li l-kumpanija konvenuta ppubblikat artikolu li kien fih allegazzjonijiet ta' fatt li kienu ħżiena u li ma kienux jixhdu s-sewwa. Huwa rrefera għall-fatt li fl-artiklu li ġie ppubblikat fil-gazzetta MaltaToday nhar is-7 ta' Ġunju, 2016 inkiteb li missieru kien ċertu Dan Etete li kien Ministru ġewwa n-Niġerja, meta dan tal-aħħar bħala fatt mhux missieru. Huwa għalhekk talab li l-kumpanija konvenuta tiġi ordnata tikkoreġi dan l-artiklu kull fejn jeħtieġ u kull fejn jidher inkluż fuq is-sit elettroniku tagħha.

12. Illi l-kumpanija konvenuta eċċepiet li l-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili hija inkompetenti *ratione materiae* billi l-qorti kompetenti hija l-Qorti tal-Maġistrati fil-ġurisdizzjoni ċivili tagħha, u dan b'riħet l-**Att dwar il-Midja u l-Malafama**.

13. Illi l-qofol ta' din il-kawża jirrigwarda l-kompetenza ta' qorti *ratione materiae* u, bħala tali, hija kwistjoni ta' ordni pubbliku li l-qorti nnifisha tista' saħansitra tqajjem minn rajha (ara s-sentenza tal-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) tat-12 ta' Jannar, 2005 fil-kawża fl-ismijiet ***Vincent Pisani v. Anthony R. Pisani***) u jmissha tkun determinata u deċiża b'kap għaliha taħt piena ta' nullità (ara s-sentenza tal-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) tal-31 ta' Ottubru, 2008 fil-kawża fl-ismijiet ***Evelyn Busuttil v. Frances Borg***), imqar jekk ukoll fis-sentenza aħħarija (**Artikolu 730 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili**).

14. Illi huwa prinċipju aċċettat li l-qrati ċivili fil-kompetenza ordinarja tagħhom għandhom is-setgħa li jisimgħu u jaqtgħu dwar kull kwistjoni ta' għamla ċivili, sakemm is-setgħa dwar dik il-kwistjoni ma tkunx ġiet mogħtija lil tribunal speċjali b'liġi apposta (ara s-sentenza tal-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) tat-28 ta' Ottubru, 1994 fil-kawża fl-ismijiet ***Angelo Attard v. Gianmarì Attard***). Fi kliem ieħor, il-qrati ċivili għandhom is-setgħa li jiddeċiedu kull materja ta' natura ċivili sakemm din ma tkunx riżervata b'liġi miktuba lil xi tribunal jew bord speċjali (ara

Joseph Fenech et v. Rev. Saċ. Prof. Serafino Zarb noe et deċiża mill-Qorti tal-Appell fl-10 ta' Mejju, 1952 u ***Saviour Mifsud et v. Alfred Lucia et*** deċiża mill-Qorti tal-Appell (Kompetenza Inferjuri) fl-14 ta' Lulju, 2004; kif ukoll, is-sentenza tal-Qorti tal-Appell tas-27 ta' April, 2023 fil-kawża fl-ismijiet ***Raymond Cassar v. Montekristo Vineyards Limited***).

15. Tajjeb li wieħed iżomm f'moħħu wkoll, li jekk is-setgħa tal-Qorti toħroġ minn imqar waħda mit-talbiet tal-atturi, allura xejn ma jkun jiswa li fit-talbiet l-oħrajn, meħuda individwalment, il-kompetenza tkun dik tal-qorti ta' ġurisdizzjoni limitata (***Vincenzo Carabott et v. Avukat Dottor John Gouder et noe*** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-30 ta' April, 1951 u ***Albert Mamo et v. Rosalina Zammit*** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-25 ta' Jannar, 2001).

16. Miżmuma dawn il-prinċipji, ngħaddu issa għas-sitt aggravji li ressaq l-attur li jistgħu jingħasru għal dak li ġej:

(i) l-Ewwel Qorti ma ddeċidietx tajjeb meta qieset illi azzjoni sabiex tinkiseb dikjarazzjoni dwar il-korrettezza ta' fatti ppubblikati taħt il-liġi Maltija tista' tingħata biss fl-ambitu ta' kawża ta' libell. Isostni li m'hemm imkien fil-liġi li l-attur ma jistax jitlob dikjarazzjoni ġudizzjarja dwar korrettezza ta' fatti allegati jekk mhux fl-ambitu ta' kawża ta' libell. Ikompli li kawża ta' libell mhix intiża sabiex jiġi stabbilit u dikjarat ġudizzjarjament b'dikjarazzjoni jekk fatti

mistqarra u pubblikati humiex veri jew le. Jirreferi għall-**artikolu 3 tal-Kapitolu 579**. Isostni li l-azzjoni tiegħu ma kinitx ta' libell u li r-rimedju li talab huwa ma jingħatax f'kawża ta' libell.

(ii) l-Ewwel Qorti żbaljat fejn hija ma għamlitx distinzjoni bejn kawża ta' libell u kawża dikjaratorja dwar fatti, illi għad li jista' jagħti l-każ illi ma jkunux libellużi fit-termini tal-liġi, ma jkunux korretti. Jgħid li l-pubblikazzjoni fiha stqarrija ta' fatt ħażina dwar il-parentela tiegħu u dan ma jwassalx għall-estremi maħsuba mill-Kapitolu 579 li ġew pubblikati stqarrijiet diffamatorji, libellużi, inġurjużi jew malafamanti tant li jkun hemm ħsara serja lir-reputazzjoni ta' persuna. Għaldaqstant huwa ma kellu l-ebda raġuni li jipproċedi b'kawża ta' libell. Isostni wkoll li l-Ewwel Qorti skartat it-termini, in-natura u l-indoli tal-azzjoni tiegħu u ddeċidiet il-kawża fuq kawżali li huwa ma ressaqx.

(iii) l-Ewwel Qorti żbaljat meta bbażat il-ġudizzju tagħha fuq konsiderazzjonijiet għalkollox irrilevanti għal mertu tal-ewwel eċċezzjoni preliminari u fejn qajmet minn jeddha kwistjoni li lanqas biss kienet tqajmet bħala difiża mill-kumpanija konvenuta, ċjoè li huwa kellu rimedju ieħor ta' dritt għar-risposta għal dak li ġie ppubblikat. Jisħaq li mhux minnu li kellu rimedju ieħor u dan meta jitqies dak li jipprovdi l-**Artikolu 15 tal-Kap 579**; u fi kwalunkwe każ, jgħid li dritt għar-risposta ma huwiex l-istess bħal dikjarazzjoni ġudizzjarja billi din tal-aħħar tistabbilixxi fatt b'mod oġġettiv u

jkollha l-forza ta' ġudikat. Isostni li rimedju ma jeskludix lill-ieħor. Jisħaq ukoll li l-Ewwel Qorti ma tatux l-opportunità li jressaq xi provi dwar dan il-punt billi semmietu hi minn jeddha. Jirreferi wkoll għal diversi kummenti li wettqet l-Ewwel Qorti fosthom kemm kien ilu li ġie ppubblikat l-artikolu u dwar kif jista' jinstab huma kollha irrilevanti għad-determinazzjoni tal-kwistjoni tal-kompetenza.

(iv) l-Ewwel Qorti ma kellhiex tippronunzja ruħha fuq il-kwistjoni tal-preskrizzjoni ta' kawża ta' libell. Jgħid li barra mill-fatt li huwa ma ppreżentax kawża ta' libell, is-sentenza tal-Ewwel Qorti kellha tkun biss fuq l-ewwel eċċezzjoni u xejn aktar.

(v) ikompli li anke li kieku dak kollu kkunsidrat mill-Ewwel Qorti għandu mis-sewwa, xorta waħda ma kienx iwassal sabiex tintlaqa' l-ewwel eċċezzjoni tal-kumpanija konvenuta;

(vi) mingħajr ħsara għall-aggravji l-oħra, l-appellant isostni li jekk din il-Qorti taqbel mad-deċiżjoni tal-Ewwel Qorti, il-Qorti hija obbligata tordna li l-atti tal-proċeduri jintbagħtu lill-qorti kompetenti b'riħet l-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili.**

(vii) Fl-aħħar nett, l-appellant josserva li wara l-għoti tas-sentenza sar jaf li l-Imħallef li ddeċieda l-kawża kien jimmilita f'partit politiku flimkien mad-direttur tal-kumpanija konvenuta. Jgħid li għalkemm legalment m'hemmx l-estremi tar-rikuża kif kontemplati mil-liġi, huwa kien jistenna li l-Imħallef sedenti jiddikjara l-pożizzjoni tiegħu

billi dik is-sitwazzjoni timpinġi fuq l-imparzjalià tal-ġudikant u huwa prinċipju stabbilit li l-ġustizzja mhux biss trid issir iżda trid tidher li qiegħda ssir.

17. Il-kumpanija konvenuta appellata wieġbet billi fl-ewwel lok sostniet li l-ewwel, it-tieni u l-ħames aggravji huma marbutin flimkien u laqgħu għalihom billi rreferew għal dak li l-istess appellant iddikjara bil-ġurament tiegħu. Huwa qal li l-artiklu kien fih dikjarazzjonijiet foloz u għalhekk ta struzzjonijiet lill-avukat tiegħu: *«to file a civil suit in the Maltese Civili Court against MaltaToday for defamation.»* Għaldaqstant il-kumpanija appellata tisħaq li l-appellant stqarr li huwa ħassu malafamat bil-pubblikazzjoni u li huwa qies li l-pubblikazzjoni hija ta' ħsara għar-reputazzjoni tiegħu u b'hekk iwassal għall-konklużjoni li din hija proprju t-tifsira ta' "*libell*". Tirreferi għaldaqstant għal dak li jgħid il-**Kapitolu 579 tal-Liġijiet ta' Malta**. Għaldaqstant għalkemm l-attur qagħad attent kif fassal ir-rikors promotur u ħalla barra l-kliem "*libell*", "*malafama*" jew "*diffamatorja*" m'hemmx dubju li dak li qiegħed jitlob hija dikjarazzjoni li l-pubblikazzjoni inkwistjoni hija malafamanti u libelluża billi fih allegazzjonijiet ta' fatti li huma ħżiena u skorretti u ta' ħsara għar-reputazzjoni tiegħu.

18. Għalhekk il-kumpanija appellata ssostni li l-Ewwel Qorti kkwalifikat tajjeb in-natura tal-azzjoni bħala waħda li taqa' fil-parametri tal-**Att dwar**

il-Midja u l-Malafama. Tkompli billi tirreferi għar-rimedji maħsuba fl-**Artikoli 3, 9** u **15 tal-Att dwar il-Midja u l-Malafama**. Tgħid li għal dik li hija kawża ordinarja ta' libell, l-**Artikolu 47(1) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** huwa l-artikolu rilevanti. Dan l-artikolu jipprovdi li l-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala qorti tal-ewwel grad tisma' u tiddeċiedi l-pretensjonijiet kollha sa l-ammont ta' €15,000 kontra persuni li joqogħdu, jew li għandhom ir-residenza tagħhom ordinarja, f'parti tal-gżira ta' Malta. Għaldaqstant azzjoni ta' libell fejn id-danni ma jistgħux jeċċedu €11,640 u li skont il-liġi trid tinġieb quddiem "*il-qorti kompetenti*" trid titressaq quddiem il-Qorti tal-Maġistrati u li fuq kollox, l-appellant lanqas qiegħed jitlob danni. Ir-rimedju l-ieħor kontemplat huwa dak li tintalab korrezzjoni permezz tad-dritt tar-risposta li wkoll jista' jintalab biss quddiem il-Qorti tal-Maġistrati. Dawn huma l-uniċi azzjonijiet permissibbli lill-attur appellant u huwa ovvju li l-azzjoni ġiet proposta kif inhi għaliex kien għadda ż-żmien biex jippreżenta kawża ta' libell quddiem il-Qorti tal-Maġistrati fil-ġurisdizzjoni tagħha ċivili.

19. Għal dak li huma t-tielet u r-raba' aggravji, il-kumpanija appellata tgħid li r-rimedju tad-dritt tar-risposta kontemplat fil-liġi huwa rilevanti għaliex f'każ li l-editur jonqos milli jilqa' dik it-talba, il-persuna preġudizjata għandha l-jedd tressaq kawża quddiem il-Qorti tal-Maġistrati b'riħet l-**Artikolu 15(2)(f) tal-Kapitolu 579**. Lanqas ma jista' jitqies li l-Ewwel Qorti għamlet konsiderazzjonijiet irrelevanti meta qieset li l-artiklu ġie

ppubblikat snin ilu, anzi bil-maqlub billi din kienet ir-raġuni għaliex l-attur ressaq il-kawża tiegħu fil-forum ħażin. Għal dak li huwa s-sitt aggravju, il-kumpanija appellata tgħid li dan l-eżerċizzju kien ikun wieħed għalxejn, iservi biss biex ikompli jżid l-ispejjeż billi jirriżulta li l-azzjoni hija waħda preskritta.

20. Fl-aħħar nett għal dik li hija l-osservazzjoni finali, tgħid li ma kien hemm ebda bażi ġuridika għar-rikuża u l-attur qatt ma rreġistra oġġezzjoni quddiem l-Ewwel Qorti.

21. Ngħaddu issa biex inqisu l-aggravji. L-appellant jirreferi għal sitt aggravji. Dawn se jitqiesu f'daqqa billi ħafna minnhom jew huma ripetizzjoni ta' xulxin jew jirkbu fuq xulxin.

22. Illi huwa fatt li n-natura ta' azzjoni tiddependi mill-għażla tal-parti li tibdiha, u hija determinabbli mis-sura ta' talbiet li dik il-parti tkun tathom (ara s-sentenza tal-Qorti tal-Appell tas-7 ta' Ottubru, 1997 fil-kawża fl-ismijiet ***Frankie Refalo noe v. Jason Azzopardi et*** (mhix pubblikata)). B'mod partikolari, il-kompetenza ma tiddependix fuq iż-żmien meta ssir it-talba iżda fuq il-materja tat-talba (ara s-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili tat-30 ta' April, 2009 fil-kawża fl-ismijiet ***Rev. David Morris noe v. Avukat Rachel Bonello et***).

23. Sfiq ma' dan huwa rilevanti dak li tenniet il-Qorti tal-Appell fid-29 ta'

April, 2016 fis-sentenza fil-kawża fl-ismijiet ***George Micallef v. Anthony Grima et***, *«L-indoli tal-azzjoni tiġi deżunta mhux tant mill-kliem più o meno eżatti tal-att istituttiv tal-ġudizzju, imma mill-iskop li għaliha huwa intiż il-ġudizzju* ***[Vol.XXXIV.III.746]***.*»* Kif ukoll, il-Qorti kompliet tgħid li: *«Biex tiġi fissata n-natura vera tal-azzjoni li tiġi eżerċitata wieħed irid iħares mhux lejn il-kliem kemm lejn dak li sostanzjalment ġie mitlub biċ-ċitazzjoni, jiġifieri l-fondament u l-oġġett tal-pretensjoni fiha dedotta* ***[Vol.lXXXV.II.776]»*** (ara s-sentenza tal-Appell tas-27 ta' Frar, 2015 fil-kawża fl-ismijiet ***Carmelo Scicluna et v. Angelo Scicluna***).

24. L-appellant isostni li l-kawża tiegħu hija kawża dikjaratorja.

25. Hekk kif imtenni mill-Qorti tal-Appell fis-sentenza tagħha tad-29 ta' April, 2008 fil-kawża fl-ismijiet ***Gordon Mizzi et v. Dr John C. Grech et***, *«domanda diretta għall-otteniment ta' sempliċi dikjarazzjoni hija ammessa fil-ġurisprudenza tagħna, basta li l-Qorti tkun sodisfatta li d-domanda inkwistjoni ma tkunx biss domanda għal dikjarazzjoni merament akkademika, imma li tkun intenzjonata u tista' effettivament tiġi segwita b'domanda oħra li tkun esegwibbli. Konsegwenza loġika ta' dan hija li meta attur jippreżenta kawża li fiha jitlob merament dikjarazzjoni, huwa neċessarju li huwa jiżvela lill-Qorti liema huma dawk ir-rimedji li huwa jista' potenzjalment jirrikorri għalihom, kemm-il darba l-eżitu tal-kawża dikjaratorja ikun favorevoli għalih, u dan sabiex jissodisfa lill-Qorti*

li d-dikjarazzjoni li hu qiegħed jitlob mhix waħda merament akkademika.»

26. Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-sentenza tagħha tal-20 ta' Mejju, 2004 fil-kawża fl-ismijiet ***Alex Mangion v. Anthony Cilia et**,* kienet qiegħda tqis eċċezzjoni ta' nullità peress li l-kawża kienet waħda dikjaratorja. Il-fatti tal-każ kienu differenti minn dak tagħna, iżda dak li tenniet il-Qorti huwa xorta waħda ta' rilevanza. Fissret li l-interess irid ikun wieħed ġuridiku fis-sens li dan l-interess irid ikun rikonoxxut bil-liġi u l-azzjoni trid tkun preordinata sabiex jinkiseb rimedju mħares bil-liġi. Minħabba dan ir-rekwiżit, ġie deċiż li rimedji li jwasslu biss għall-kisba ta' sempliċi dikjarazzjoni mhux permissibli. Fil-kawża ***Darmenia v. Borg Oliver noe***, deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-18 ta' Frar, 1966, intqal li: *«fis-sistema aktarx segwit mill-Qrati tagħna, għad li m'humiex projbiti domandi diretti għall-otteniment ta' sempliċi dikjarazzjoni li tista' tkun preordinata għal domanda oħra definitiva jew finali, avolja din ma tkunx dedotta, jeħtieġ illi l-Qorti tkun persważa illi dak ir-rimedju l-ieħor jista' jingħata; jekk ir-rimedju konsegwenzjali mhuwiex ottenibbli mill-Qorti, id-dikjarazzjoni ma tingħatax*.» Hekk ukoll, fil-kawża ***Edrichton Estates Ltd v. Munro Philips & Co Ltd***, deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-2 ta' Ottubru, 2003, intqal li f'każ ta' talbiet dikjaratorji, il-Qorti tista' tieħu konjizzjoni tagħhom, purché dawn ikunu preordinati għal domanda definitiva u finali, anke jekk din tkun għadha ma ġietx dedotta f'ġudizzju.

27. Fis-sentenza fl-ismijiet ***Alex Mangion v. Anthony Cilia et***, fuq imsemmija, il-Qorti qalet;

> *«Min-naħa l-oħra, intqal ukoll li, «L-interess f'min jagħmel kawża m'hemmx bżonn li jkun patrimonjali, imma jista' jkun anki morali u astratt, purchè jkun ta' natura ġuridika, jiġifieri li jkun jikkorrispondi għal leżjoni ta' dritt, u għalhekk, hu biżżejjed, biex jirradika dak l-interess, anki sempliċi dritt onorifiku. Lanqas m'hu meħtieġ li jkun hemm vjolazzjoni ta' dritt veru u propju, imma hu biżżejjed li l-eżistenza tad-dritt tkun minaċċjata» – "**Axiaq v. Mizzi**", deċiża minn din il-Qorti fit-13 ta' Ottubru, 1952 (Kollez. Vol. XXXVI.11.532). Il-Qorti, f'dik il-kawża, kompliet tisma' l-kawża li kienet intiża għas-sempliċi interpretazzjoni ta' legat, u, għalkemm, seta' jingħad li s-sentenza ma tkunx tista' tiġi eżegwita, «mhux konċepibli kif is-sentenza li tagħti dik l-interpretazzjoni tista' tiġi injorata.»*
>
> *Interessanti wkoll illi d-deċiżjoni fil-kawża "**Falzon Sant Manduca v. Weale**", deċiża mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fid-9 ta' Jannar, 1959, (**Kollez. Vol XVIII.1.1**), fejn ingħad li l-interess m'hemmx għalfejn ikun jissarraf fi flus jew f'valur ekonomiku. Fil-kawża "**Ganado v. Ezekuttiv tal-Partit Nazzjonalista**", deċiża mill-Onorabbli Qorti tal-Appell fit-3 ta' Settembru, 1961, ġie wkoll deċiż li: «d-dritt tal-attur vjolat bir-riżoluzzjoni impunjata għandu kontenut morali, u jidħol fil-kategorija tad-drittijiet soġġettivi immaterjali – liema dritt l-attur għandu b'din l-azzjoni l-interess li jiġi affermat permezz tal-awtorità ġudizzjarja.»*

28. Illi lil hemm minn dak li jgħid l-appellant, din il-Qorti trid teżamina l-premessi u t-talbiet u mhux tistrieħ biss fuq dak mistqarr minnu. Fil-każ tagħna, din il-Qorti tqis li l-attur qagħad attent biex il-kawża tiegħu jtiha libsa differenti minn dik li tabilħaqq hi.

29. Huwa minnu li l-appellant jippremetti li l-artiklu li deher fil-gazzetta MaltaToday semma li huwa iben persuna li kien Ministru ġewwa n-Niġerja, filwaqt li dan il-fatt mhux minnu. Madankollu, l-ilment veru tal-appellant, jgħid x'jgħid, huwa ovvju li huwa marbut mal-allegazzjonijiet li dehru fl-istess artiklu ċjoè li l-Panama Papers kixfu kif ċertu Edward

Keniwenimo Etete, it-tifel ta' dak li kien Ministru fin-Niġerja akkużat b'korruzzjoni u ħasil ta' flus, fetaħ kumpanija fil-Gżejjer Verġni Britanniċi permezz ta' intermedjarja Maltija u l-istorja tkompli b'bosta allegazzjonijiet. Huma dawn l-allegazzjonijiet li, mingħajr dubju, dejqu lill-attur li twaħħad ma' persuna li huwa jiddikjara li mhux missieru, liema persuna evidentement kellha fiż-żmien tal-artiklu dellijiet fuqha kaġun tal-allegazzjonijiet magħmula fil-konfront tagħha.

30. L-appellant irid jipprova jgħaddi lil kulħadd minn għajn il-labra. Huwa għalhekk li huwa talab li l-kumpanija konvenuta tkun ukoll ordnata li tikkoreġi l-istess artiklu kull fejn jeħtieġ u kull fejn jidher inkluż fuq is-sit elettroniku sabiex ikun konformi mal-fatti veri u tajbin, wara li jkun dikjarat li dan il-Ministru mhux missieru (għalkemm skont kif dikjarat mill-istess appellant fl-affidavit tiegħu, din il-persuna tiġi l-kuġin ta' missieru), iżda huwa iben Edward Gunn Etete. L-għan aħħari tal-kawża huwa sabiex isem l-appellant jitnaddaf u xejn aktar. Tant huwa hekk li fl-affidavit tiegħu (maħluf fil-21 ta' Settembru, 2018 fir-Reġistru tal-Ogħla Qorti ġewwa Lagos) jiddikjara b'mod ċar li: *«That I have instructed my counsel to file a civil suit in the Maltese Civil Court against MaltaToday for defamation.»*

31. Għaldaqstant l-Ewwel Qorti wasslet għall-konklużjoni t-tajba. L-Ewwel Qorti qieset l-argumenti kollha tal-attur, liema argumenti tressqu wkoll fir-rikors tal-appell tiegħu. Din il-Qorti m'għandhiex x'iżżid wisq ma'

dak li qalet l-Ewwel Qorti, anke għaliex tqis li l-argumenti mressqa huma pwerili u l-appellant qiegħed ifettaq meta m'għandux għalfejn.

32. Jeħtieġ li jiġi preċiżat li meta ġie ppubblikat l-artiklu fil-gazzetta lokali nhar is-7 ta' Ġunju, 2016 kien fis-seħħ l-**Att dwar L-Istampa** ċjoè **Kapitolu 248 tal-Liġijiet ta' Malta**. L-**Att dwar il-Midja u l-Malafama (Kapitolu 579 tal-Liġijiet ta' Malta**) tnieda fl-24 ta' April, 2018 u daħal fis-seħħ nhar l-14 ta' Mejju, 2018. B'hekk meta ġiet ippreżentata l-kawża l-Att fis-seħħ kien l-**Att dwar il-Midja u l-Malafama**. B'riħet l-**Artikolu 25(1) tal-Att dwar il-Midja u Malafama** tħassar l-**Att dwar l-Istampa**, li permezz tas-**subartikolu (2)** tal-istess artikolu baqa' biss applikabbli għall-kawżi ċivili li kienu pendenti, meqjus il-*proviso* tal-istess sub-artikolu.

33. Meqjus dan, rilevanti hija t-tifsira tal-kelma malafama li nsibu fl-**Att dwar il-Midja u l-Malafama**, ċjoè: *«il-komunikazzjoni ta' kliem li jagħmlu ħsara serja lir-reputazzjoni ta' persuna u tinkludi l-libell u l-inġurja.»*

34. Iddur fejn iddur, l-Ewwel Qorti kellha raġun tgħid li t-talba tal-appellant setgħet titressaq biss fl-ambitu ta' proċedura ta' libell. Rilevanti dak li tenniet il-Qorti tal-Appell fis-sentenza tagħha tat-12 ta' Lulju, 2023 fil-kawża fl-ismijiet ***L-Avukat Alfred Grech nomine v. Raymond Grech***, *«Din il-Qorti tibda billi tgħid illi li ladarba s-setgħa li Qorti tisma' kawża*

toħroġ mil-liġi, kull deroga li żżommha milli tkun tista' twettaq dik is-setgħa tagħha trid tkun waħda espressa u mogħtija tifsira dejqa (ara ***Joseph Fenech et v. Rev. Saċ. Prof. Serafino Zarb noe et*** *deċiża mill-Qorti tal-Appell fl-10 ta' Mejju, 1952 u* ***Stanley Sullivan et v. Stephen Browning Gilmour et*** *deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-17 ta' Jannar, 2013). Mill-banda l-oħra però, wieħed irid ukoll iżomm f'moħħu dak imtenni mill-Qorti tal-Appell fis-sentenza* ***Gaetana Ghiller et v. Michael Ebejer et****, maqtugħa fl-20 ta' Jannar, 2008, li materja ta' kompetenza hi ta' ordni pubbliku u l-liġijiet li jirregolawha jridu jiġu strettament applikati. Wara kollox, il-ġurisdizzjoni u l-kompetenza tal-Qorti ma tistax tiġi deċiża fuq bażi ta' ekwità jew konvenjenza.»*

35. Minn dan it-tagħlim jinżel li minn qari tal-**Artikolu 47(1) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** kawża ta' libell għandha tinstema' u tiġi deċiża minn qorti speċifika, f'dan il-kaz il-Qorti tal-Maġistrati fil-ġurisdizzjoni ċivili tagħha. Tant huwa hekk li l-**Artikolu 3(2) tal-Kapitolu 579** jipprovdi: *«Stqarrijiet diffamatorji joħolqu azzjoni ta' libell quddiem il-qorti kompetenti u d-dispożizzjonijiet tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili li jirrigwardaw azzjonijiet ippreżentati quddiem il-Qrati Ċivili għandhom japplikaw għal tali azzjoni.»* Magħdud ma' dan insibu l-**Artikolu 25 tal-Kapitolu 579** li pprovda dwar it-tħassir tal-**Att dwar l-Istampa** u dispożizzjonijiet tranżitorji. B'mod speċifiku fis-**subartikolu (2)** jingħad li minkejja d-dispożizzjonijiet l-oħra ta' dan l-Att,

l-Att imħassar[3], kif fis-seħħ qabel ma jiġi mħassar permezz ta' dan l-Att, għandu jkompli japplika fir-rigward ta' kawżi pendenti fil-qorti fiż-żmien li jitħassar. B'dan illi ddaħħal *proviso: «Iżda mhux aktar tard mit-tieni smigħ fil-qorti wara d-dħul fis-seħħ ta' dan l-Att ta' kwalunkwe każ li jinvolvi każ ċivili għal malafama li fil-ħin li daħal fis-seħħ dan l-Att ikun għadu għaddej u ma tħalliex għas-sottomissjonijiet finali jew għad-deċiżjoni quddiem il-* ***Qorti tal-Maġistrati fil-ġurisdizzjoni ċivili tagħha****, dik il-Qorti għandha mutatis mutandis tapplika d-dispożizzjonijiet tal-artikolu 10(2)»* (Enfasi ta' din il-Qorti).

36. Ġaladarba rriżulta li l-azzjoni tal-lum taqa' fil-parametri ta' kawża ta' libell, din il-Qorti m'għandhiex għażla oħra għajr li tikkonferma dak deċiż mill-Ewwel Qorti.

37. Għal dak li huwa l-aggravju li l-Ewwel Qorti ma kellhiex tippronunzja ruħha fuq l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni, ġie mtenni fis-sentenza ta' din il-Qorti tal-25 ta' Mejju, 2023 fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Spiteri v. Shawn Ritchie et***, *«huwa miżmum ukoll li bosta drabi jiġri li l-mod kif jitressqu l-eċċezzjonijiet f'kawża jkun tali li waħda tidħol fl-oħra u jirreferu għal ċirkostanzi – fattwali u proċedurali – li jintrabtu ma' xulxin. Għalhekk, jiġri li fil-konsiderazzjonijiet li Qorti jkollha tagħmel biex tistħarreġ is-siwi ta' eċċezzjonijiet, mhux l-ewwel darba li jkollha tqis uħud*

[3] L-Att dwar l-Istampa.

*mill-eċċezzjonijiet l-oħrajn li jkunu tqajmu. Dan jiġri kemm meta l-Qorti tkun qiegħda tqis xi eċċezzjoni preliminari u kemm meta tqis eċċezzjonijiet fil-mertu. Kemm hu hekk, il-liġi nnifisha tgħid li jista' jsir dan fiċ-ċirkostanzi xierqa (ara l-***Artikolu 729 tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta***). F'każ bħal dan, fejn ikun hemm eċċezzjonijiet li jirkbu fuq xulxin, il-Qorti ma tistax tiġi mixlija li ddeċidiet eċċezzjoni b'oħra, b'dana li s-sentenza tagħha ma tistax tiġi meqjusa bħala nulla għas-sempliċi fatt li biex iddeċidiet l-eċċezzjoni hija kellha tmiss ukoll xi punt li jidħol f'eċċezzjoni oħra (ara* **Rita Cassar v. Licia Borg** *deċiża mill-Qorti tal-Appell fl-14 ta' Diċembru, 2018).»*

38. Jirriżulta li l-Ewwel Qorti ma ddeċidietx l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni. Dak li għamlet l-Ewwel Qorti kien li użat l-argument li l-artiklu nkiteb fis-sena 2016, filwaqt li l-attur appellant ippreżenta l-kawża fis-sena 2018, u b'hekk kienet għaddiet aktar mill-perjodu ta' sena mogħti lil min iqis li għandu jieħu proċeduri meta jħossu inġurjat jew malafamat. Mod ieħor jingħad li l-perjodu ta' sena jissemma kemm fl-**Att dwar l-Istampa** (imħassar) u kif ukoll fl-**Att dwar il-Midja u l-Malafama**. Huwa ovvju għalhekk li l-Ewwel Qorti qieset li l-proċeduri tal-appellant kienu fil-fatt jikkostitwixxu proċeduri ta' libell u kien għalhekk li ladarba s-sena msemmija fil-liġi kienet għaddiet l-appellant mexxa bil-proċeduri tal-lum billi ma setax jagħmel mod ieħor. Il-kumpanija appellata għandha raġun tgħid illi mhux ġust li l-appellant jipprova jikseb rimedju b'mod li jkun dar

mal-mogħdija taż-żmien maħsub mil-liġi.

39. L-appellant jilmenta wkoll li l-Ewwel Qorti qajmet difiża minn jeddha mingħajr ma tatu l-opportunità jressaq provi. Dan l-aggravju mhux siewi. Billi l-Ewwel Qorti qalet li l-appellant kellu r-rimedju li jitlob dritt għal tweġiba u li dik it-tweġiba tingħata prominenza xierqa bħall-artikolu li ġie ppubblikat fil-gazzetta ma jfissirx li qajmet difiża minn jeddha.

40. Wara kollox huwa miżmum illi *iura novit curia*, jiġifieri, illi l-Qorti hija meqjusa li taf il-liġi u la dan hu hekk, il-partijiet f'tilwima legali m'għandhomx obbligu li bilfors joqogħdu jeċċepixxu jew jippruvaw il-liġi li tgħodd għall-każ tagħhom. Dan għaliex fl-aħħar mill-aħħar, il-Qorti hija dejjem marbuta li tapplika l-liġi wkoll jekk din ma tiġix ċitata mill-partijiet fil-kawża (ara ***Avukat Henri Mizzi nomine et v. Telestarr Limited*** deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-30 ta' Settembru, 2016; kif ukoll, sentenza deċiża mill-Qorti tal-Appell fil-15 ta' Ġunju, 2023 fil-kawża fl-ismijiet ***Palm Shipping Agency Limited v. Korporazzjoni Enemalta***).

41. Kull ma għamlet l-Ewwel Qorti huwa li ssemmi dak li seta' seħħ fiċ-ċirkostanzi tal-każ meqjusa r-rimedji mogħtija mil-liġi nnifisha. Dan il-kumment min-naħa tal-Qorti x'aktarx ma niżilx tajjeb mal-appellant għaliex laqtu fil-laħam il-ħaj. Fuq kollox iwaqqa' l-argument tal-istess appellant, fis-sens illi l-Ewwel Qorti qieset li huwa ma talabx riżarċiment

ta' danni u allura dan kien ikun rimedju effettiv għaliex isir mal-ħakka t'għajn. Il-verità iżda hija li l-appellant ma ndunax mill-ewwel bl-artiklu (u huwa għalhekk li huwa ma qalx fl-affidavit tiegħu meta sar jaf bih) u dan ir-rimedju ma kienx jagħmel aktar sens li jagħmel użu minnu. Ikompli jsaħħaħ ukoll, fil-fehma ta' din il-Qorti, li l-azzjoni tal-appellant hija mmirata sabiex titnaddaf ir-reputazzjoni tiegħu permezz ta' dikjarazzjoni ġudizzjarja għaliex li kieku kienet biss kwistjoni li jiġi kjarifikat fatt li m'għandux mis-sewwa ċjoè li huwa mhux iben il-Ministru msemmi fl-istess artikolu ma kinitx se tagħmel wisq differenza meta t-tweġiba tiġi ppubblikata.

42. Din il-Qorti tagħlaq billi tqis ukoll li l-Ewwel Qorti ma laqgħetx l-eċċezzjoni preliminari abbażi ta' dan il-kumment lanqas.

43. Fis-**sitt aggravju** tiegħu l-appellant jisħaq li mingħajr ħsara għall-aggravji ta' qabel, jekk din il-Qorti taqbel mal-Ewwel Qorti li laqgħet l-eċċezzjoni li mhix kompetenti *ratione materiae*, l-Ewwel Qorti kienet obbligata li tordna li l-atti tal-proċeduri jintbagħtu lill-qorti li tqis li għandha tieħu konjizzjoni tal-kawża u mhux taqbad u taqta' l-kawża b'mod definittiv.

44. Illi kif rajna l-ebda wieħed mill-aggravji meqjusa qabel ma tqisu li huma fejjieda. L-appellant qiegħed jirreferi għall-**Artikolu 741(b) tal-**

Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili. Dan l-artikolu jaqra hekk:

> *«741. L-eċċezzjoni tal-inkompetenza tal-qorti tista' tingħata -*
>
> *(b) meta, għalkemm ta' ġurisdizzjoni tal-qrati ta' Malta, il-kawża tinġieb quddiem qorti diversa minn dik li għandha tieħu konjizzjoni tagħha:*
>
> *Iżda jekk il-qorti tikkunsidra li l-eċċezzjoni hi ġustifikata, il-qorti għandha, permezz ta' digriet in camera, li ma jkunx appellabbli, tordna li l-atti tal-proċeduri jiġu trasferiti lill-qorti, bord jew tribunal li l-qorti tikkunsidra li għandhom jieħdu konjizzjoni ta' dik il-kawża:»*

45. Permezz tal-**Att IV tas-sena 2016** ġew introdotti emendi għall-**Artikolu 741 tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili**. Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-sentenza mogħtija fil-21 ta' Marzu, 2018 fil-kawża fl-ismijiet ***Donald Micallef v. Mario Aquilina et:*** *«Dawn l-emendi, kienu appositament introdotti bl-iskop, li sa fejn jista' jkun, meta Qorti tiddikjara ruħha inkompetenti, l-Atti jiġu salvati billi jintbagħtu quddiem dik il-Qorti jew Tribunal li għandu kompetenza li jisma' l-kawża.»*

46. Illi kif diġà ntqal, il-kumpanija konvenuta laqgħet għal dan l-aggravju billi saħqet li jkun eżerċizzju għalxejn billi għaddiet aktar minn sena mill-pubblikazzjoni tal-artiklu inkwistjoni għal meta ġiet preżentata l-kawża mill-appellant.

47. Din il-Qorti tagħraf li l-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** huwa artikolu ġeneriku u li mad-daqqa t'għajn ma jipprovdi għal ebda eċċezzjoni sabiex jitħaddem. Biss

però l-liġi trid titħaddem ukoll b'mod li jintlaħaq l-iskop tal-leġislatur meta tnediet.

48. Din il-Qorti fil-fatt tifhimha li l-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** ma jistax jiġi applikat jekk ir-rinviju ma jkunx wieħed fattibbli. Hekk pereżempju persuna li tkun tilfet kawża biex jinħariġilha permess ta' żvilupp quddiem it-Tribunal ta' Reviżjoni tal-Ambjent u l-Ippjanar, ma tistax tiftaħ kawża ġdida quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili biex jinħarġilha dak il-permess u tippretendi li wara li l-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili tiddikjara li hi m'għandhiex il-kompetenza meħtieġa li tisma' dak l-ilment tagħha, bit-tħaddim tal-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** hija tibgħat l-atti quddiem t-Tribunal ta' Reviżjoni tal-Ambjent u l-Ippjanar biex dan jerġa' jiddeċiedi mill-ġdid il-każ dwar il-ħruġ tal-permess. Dan għaliex it-Tribunal ta' Reviżjoni tal-Ambjent u l-Ippjanar ikun ġa esprima ruħu fuq il-kwistjoni.

49. Bl-istess mod, persuna li b'intenzjoni u b'rieda speċifika tkun iddeċidiet li tiftaħ kawża quddiem qorti partikolari, bl-esklużjoni maħsuba ta' organi ġudizzjarji oħra, ma tistax tippretendi, wara li tkun issieltet mal-parti l-oħra dwar il-kompetenza ta' dik il-Qorti, tibbenefika mid-dispożizzjonijiet tal-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** sabiex isir rinviju li dik l-istess parti qatt ma tkun riedet.

50. Terġa' u tgħid, jidher li l-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta'**

Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili li jitkellem dwar digriet mhux appellabli f'każ ta' rinviju lill-qorti kompetenti, huwa x'aktarx f'kunflitt mal-**Artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili**, li jitkellem dwar l-għoti ta' sentenza f'każ ta' deċiżjoni dwar l-inkompetenza tal-Qorti. Minħabba f'hekk kopja ta' din is-sentenza sejra tintbagħat lill-Ministeru Għall-Ġustizzja.

51. Dwar dan il-punt fis-sentenza (appellata) tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili tat-28 ta' Ottubru, 2022 fil-kawża fl-ismijiet ***Steward Malta Management v. Il-Kummissarju tat-Taxxi*** ġie mtenni li: «*il-Qorti tifhem li l-**artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta** jgħodd meta l-attur ma jkunx qiegħed jikkontesta l-eċċezzjoni tal-kompetenza li tkun ġiet imqanqla mill-konvenut u jħalli f'idejn il-qorti tiddeċiedi hi jekk għandhiex iżżomm il-kawża jew inkella tibgħathiex quddiem qorti jew tribunal ieħor. Huwa għalhekk li f'każ bħal dan, il-liġi fl-**artikolu 741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili** trid li d-digriet li ma jkunx appellabbli. Meta iżda l-parti topponi għal dik l-eċċezzjoni tal-inkompetenza għaliex l-attur jinsisti li l-kawża fetaħha sew bħalma ġara f'dan il-każ, allura l-qorti ma tkunx aktar tista' tagħti digriet mhux appellabbli skont l-**artikolu 741(b)** iżda jkollha tagħti sentenza dwar dik l-eċċezzjoni skont l-**artikolu 730**, ħalli b'hekk il-partijiet li jkunu qegħdin jitlewmu dwar il-kompetenza tal-qorti jkunu jistgħu, jekk iridu, jappellaw minn dik is-sentenza*.»

52. Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili kompliet tfisser il-ħsieb tagħha b'dan il-mod:

*«Naturalment jekk l-attur ikun għażel li jikkontesta l-eċċezzjoni tal-inkompetenza u l-qorti issib kontrih permezz ta' sentenza, l-attur ma jistax jippretendi li l-qorti tuża' l-***artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta***, sabiex wara s-sentenza, hija tagħti digriet biex tibgħat il-kawża quddiem il-qorti t-tajba. L-aktar li jista' jagħmel l-attur huwa li jappella minn dik is-sentenza quddiem il-Qorti tal-Appell biex din iddawwar is-sentenza tal-ewwel qorti;*

*Ir-rinviju msemmi fl-***artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta** *għalhekk ma jistax jiġi użat meta l-eċċezzjoni tiġi deċiża b'sentenza. Li kieku rinviju taħt dan l-artikolu jkun jista' jsir anke wara li tingħata sentenza mill-ewwel qorti u mill-qorti tal-appell, dan ikun ifisser li l-qorti jew tribunal li jirċievi l-kawża jkun jista' ma jaqbilx ma' dik is-sentenza u jerġa' jibgħat lill-Qorti tal-Appell u nerġgħu niġu ċirku tond. Ħaġa bħal din, żgur li ma kinitx l-intenzjoni tal-leġislatur. Għalhekk il-qorti qiegħda tifhem li r-rinviju msemmi fl-***artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta** *jista' jsir biss meta l-eċċezzjoni tal-inkompetenza ma tiġix deċiża b'sentenza u tiġi deċiża biss b'digriet kamerali għaliex il-partijiet ma jkollhomx kontestazzjoni bejniethom dwar il-qorti kompetenti;*

*Fuq kollox, il-qorti tifhem li r-rinviju lil tribunal ieħor kif imsemmi fl-***artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta** *jista' jsir biss sakemm dak ir-rinviju jkun wieħed fattibbli. Skont l-***artikoli 43***,* **44** *u* **59 tal-Kap 406 tal-Liġijiet ta' Malta,** *il-kwistjoni mqanqla minn Stewart kellha titressaq quddiem it-Tribunal tar-Reviżjoni Amministrattiva fi żmien tletin jum mid-data tan-notifika tat-talba għall-ħlas magħmula mill-Kummissarju tat-Taxxi. F'dan il-każ, tajjeb jew ħazin dawn it-tletin jum illum għaddew. Għalhekk din il-qorti, anke kieku trid, ma tistax tibgħat l-atti lit-Tribunal tar-Reviżjoni Amministrattiva ladarba dan iż-żmien laħaq għadda;*

Il-qorti tqis ukoll li lex vigilantibus spectat. Jiġifieri li l-liġi tħares lejn l-interessi ta' dawk li joqogħdu attenti mal-liġi. F'dan il-każ kien nuqqas ta' Steward, li ressqu din il-kawża quddiem l-organu ġudizzjarju l-ħażin. Fiż-żgur, din il-qorti ma tistax ma tqisx ukoll li Steward għażlet li tikkontesta l-eċċezzjoni tal-kompetenza mqajma mill-Kummissarju konvenut u għar-raġunijiet li tafhom hi biss, għażlet li taħli xhur sħaħ fuq din il-kwistjoni tal-kompetenza billi l-ewwel titlob li tressaq il-provi dwar din il-kwistjoni biex mbagħad ma tressaqhomx;

Tassew din il-qorti ma tarax li tkun qiegħda tagħmel sew, jekk tibgħat l-atti lit-Tribunal tar-Reviżjoni Amministrattiva, aktar u aktar: (i) meta jkollok sitwazzjoni bħal f'dan il-każ fejn kawża tinfetaħ quddiem qorti ħażina bla ġustifikazzjoni; (ii) meta għandek liġi ċara li tgħidlek fejn din il-kawża għandha titressaq; u (iii) agħar minn hekk dik il-parti ttawwal il-

> *proċeduri għalxejn billi twiegħed li ħa tressaq il-provi imbagħad ma tressaqhomx. Fil-fehma ta' din il-qorti, ir-rinviju msemmi fl-***artikolu 741(b) tal-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta** *m'għandux iservi biex parti tinqeda bih bil-ħsieb ħażin li tipprova tirbaħ iż-żmien.»*

53. Il-fattispeċji tal-kawża fuq ċitata hija kemmxejn differenti minn dik li hemm quddiemna, però hemm ftit xebħ ukoll fis-sens li: (i) l-appellant fil-każ tagħna oppona l-eċċezzjoni bil-qawwa kollha u ressaq provi dwar l-istess; (ii) hemm liġi ċara li tgħidlek fejn messha ġiet ippreżentata l-kawża tal-lum iżda kif ġie mfisser aktar 'il fuq l-appellant ipprova jgħaddi mit-tieqa għaliex ma setax jgħaddi mill-bieb billi għadda ż-żmien li fih seta' jmexxi b'kawża ta' libell; (iii) għalkemm l-Ewwel Qorti ma ddeċidietx l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni madankollu, tajjeb jew ħażin, is-sena kienet diġà għaddiet meta huwa fetaħ il-kawża. Huwa kollu ta' xejn li l-appellant jiggranfa mal-argument li huwa ma ressaqx provi dwar dan il-punt għaliex la t-terminu għadda għadda. Mhux kwistjoni li seta' kien hemm xi interruzzjoni jew sospensjoni tat-terminu għaliex il-perjodu ta' sena huwa terminu ta' dekadenza impost mil-liġi u bħala tali huwa ta' ordni pubbliku; u (iv) jiġi b'hekk li kwalunkwe rinviju jissarraf biss f'telf ta' ħin għaliex mhux fattibbli.

54. Għaldaqstant dan l-aggravju qiegħed jiġi miċħud.

55. Fl-aħħar nett, l-appellant għoġbu jagħmel dik li huwa sejjaħ osservazzjoni finali. Din il-Qorti tqis li l-osservazzjoni magħmula ma tagħmilx ġieh lil min ressaqha. Huwa faċli li parti tixħet insinwazzjonijiet u dubji fuq ġudikant li jkun iddeċieda jew ippresjeda l-kawża wara li t-talba

ta' dik il-parti tkun ġiet miċħuda. L-istess appellant jammetti li dak ikkummentat minnu ma kinitx raġuni tajba għal rikuża tal-Imħallef sedenti. L-appellant għoġbu jixħet fl-atti fatti li fl-aħħar mill-aħħar lanqas hemm nitfa ta' prova dwarhom fl-atti proċesswali. Fuq kollox minn qari tad-deċiżjoni appellata u mill-atti proċesswali jirriżulta li l-Imħallef sedenti mexa skont il-ħaqq u s-sewwa u ma jirriżulta minn imkien li b'xi mod seta' kien imparzjali. Dan qiegħed jingħad mhux għaliex din il-Qorti riedet tgħarbel l-aġir tal-Imħallef, iżda biss għall-kompletezza.

Decide

Għal dawn ir-raġunijiet kollha, din il-Qorti qiegħda **tiċħad** l-appell ta' Edward Keninwenimo u tikkonferma s-sentenza appellata, bl-ispejjeż ta' dan l-appell ibatihom l-appellant.

Kopja ta' din id-deċiżjoni għandha tiġi komunikata, bi spejjeż għar-Reġistratur tal-Qrati Ċivili u Tribunali, lill-Ministeru Għall-Ġustizzja sabiex iqis jekk hemmx lok li jkun hemm tibdil fil-liġi minħabba l-mod ta' kif inhuma miktuba l-**Artikoli 730** u **741(b) tal-Kodiċi ta' Organizzazzjoni u Proċedura Ċivili.**

Mark Chetcuti Prim Imħallef	Christian Falzon Scerri Imħallef	Josette Demicoli Imħallef

Deputat Reġistratur
ss